Американците Робърт Е. Хол и Майкъл Уудфорд с Нобел за икономика

Робърт Е. Хол (1943) от Станфордския университет и Майкъл Уудфорд (1955) от Колумбийския университет са тазгодишните носители на Нобеловата награда за икономика за работата си върху „микроикономическите основи на макроикономическата стабилизация“, се посочва в изявление на Кралската шведска академия на науките в Стокхолм. Техните научни разработки преосмислят идеите на Джон Мейнард Кейнс и както отбелязва председателят на Комитета по присъждане на наградата Джон Хаслер, осигуряват стабилна теоретична основа за моделите, които днес се използват от централните банки и министерствата на финансите по цял свят за стабилизиране на икономиката.

Трудовете им доказват, че поведението на домакинствата и ценообразуването на бизнеса се определят от очакванията за бъдещето.

„Благодарение на тях сме по-добре подготвени да се справяме с икономически сътресения, като например енергийни кризи или внезапни промени в потреблението на домакинствата“, казва Хаслер.

Двамата учени си поделят парична награда от 12 милиона крони (около 1 071 000 евро).

Наградата за икономически науки е учредена от Шведската централна банка през 1968 г. и се връчва всяка година заедно с Нобеловите награди за физика, химия, медицина, литература и мир.

Робърт Е. Хол

Майкъл Уудфорд

Поезията се нуждае от историята

Илюстрации Niklas Elmehed

Ан Карсън

Нобеловата награда за литература за 2026 г. е присъдена на канадската писателка Ан Карсън „за нейното смело и новаторско творчество, което в игрив диалог с класическата традиция създава нови форми за съвременната литература“.

Ан Карсън е родена през 1950 г. в Торонто, Канада. През 1981 г. публикува докторската си дисертация в областта на класическата филология, озаглавена *Odi et Amo Ergo Sum*, като през цялата си кариера съчетава писането на поезия с преводаческа дейност и преподаване в различни университети. Почти цялото ѝ литературно творчество е съсредоточено върху пресечната точка между филологическата страст към думите и стремежа на поета към нови значения.

Самата тя определя етимологията на думите като отправна точка за цялото си творчество. Преводите ѝ от старогръцки език могат да се разглеждат като самостоятелни произведения. Сред тях са интерпретацията на фрагменти от стихове на Сафо, озаглавена *If Not, Winter* (2002), както и трагедии като „Електра“ (2001) и „Антигона“ (2015) на Софокъл и „Вакханки“ (2015) на Еврипид.

В обширното си есе „Ерос – сладко-горчивото“ (Eros the Bittersweet, 1986) Карсън полага основите на по-нататъшното си творчество. Книгата, съдържаща блестящо поднесено размишление върху Ерос като същност и движеща сила на поезията, черпи вдъхновение от едно сложно прилагателно име у Сафо, което определя Ерос като съчетание от болка и сладост.

Именно тази отлика – дистанцията между влюбения и възлюбения – придава сила на Ерос и задвижва поетичния процес. Карсън постига това в текстовете си, като непрекъснато въвежда различни гласове, които влизат в диалог помежду си. В „Ерос – сладко-горчивото“ тя говори за „стереоскопично виждане“, което ѝ позволява „да поддържа в равновесие две гледни точки едновременно“.

В цялото си творчество Карсън с лекота изследва възможностите на писането – процес, в който литературната скица се е превърнала в особено ценна за нея форма. Пример за това е *Float* (2016) – творба, състояща се от двадесет и две малки книжки на различни теми, които могат да се четат в произволен ред. Друг пример е *Wrong Norma* (2024) – разнообразна комбинация от текстове със силно изразен перформативен характер, в които Карсън навлиза в различни сфери на изкуството и академичните среди. Съвместната ѝ работа с визуални артисти, хореографи, както и с оперни и театрални режисьори, демонстрира свободата, с която тя подхожда към литературните очаквания и установените правила. Именно това определя изключителното значение, което творчеството ѝ от 90-те години насам има за международната сцена на изкуството и литературата.

Международното право е абсолютна необходимост

Норвежкият Нобелов комитет присъди Нобеловата награда за мир за 2026 г. на Наванатем „Нави“ Пилай за нейните усилия в подкрепа на мира и международното право. Нобеловата награда за мир за 2026 г. се присъжда на личност, която с изключителна смелост и почтеност е проправила пътя към по-всеобхватен световен правен ред. Тазгодишният лауреат е изиграла ключова роля за осигуряването на съдебно преследване за военни престъпления, престъпления срещу човечеството и геноцид.

Ангажираността на Нави Пилай към универсалните правни принципи и нейният непоколебим морален компас са постоянни величини в дългата ѝ кариера. Родена в семейство от индийски тамилски произход по време на апартейда в Дърбан, Южна Африка, Пилай става юрист и новатор в правото, като се изправя срещу дълбоко вкорененатa структурна дискриминация, сегрегация и изключване. Червена нишка свързва ранната ѝ дейност в защита на Нелсън Мандела и други борци срещу апартейда с работата ѝ като съдия по някои от ключовите международни съдебни дела на нашето време. Тазгодишният лауреат значително е разширила обхвата и въздействието на международното право. Тя е заемала длъжността съдия във Върховния съд на Южна Африка, в Международния наказателен трибунал за Руанда и в Международния наказателен съд. Била е върховен комисар на ООН за правата на човека, а доскоро оглавяваше Независимата международна анкетна комисия на ООН за окупираните палестински територии. Днес Нави Пилай е съдия в Международния съд на ООН по делото, в което Мианмар е обвинен в геноцид.

Първата Нобелова награда за мир е връчена преди 125 години. Още тогава Норвежкият Нобелов комитет подчертава значението на разрешаването на конфликти чрез международното право – тема, която остава водеща през цялата история на наградата за мир. Обхватът на международното право се разширява след Втората световна война, особено със създаването на институциите на ООН. Ключовото разбиране е, че трайният мир трябва да се гради върху правни принципи, а не върху волята на силните или върху крехък баланс на силите. През следвоенните десетилетия са въведени допълнителни правни механизми, като процесът набира още по-голяма скорост след края на Студената война.

Нави Пилай

Въпреки това виждаме, че все повече конфликти се решават чрез дипломация, договори и правни механизми, а не чрез заплахи, насилие и война. Както лидерите, така и народите стигнаха до един и същ извод: международното право е в основата на един по-мирен свят.

В момент на екзистенциални предизвикателства – включително повече войни и конфликти, каквито светът отдавна не е виждал, международното право вече не е просто допълнение към мира и сигурността. То е абсолютна необходимост.

Чрез знакови международни съдебни дела Пилай доказа, че правните мерки могат да помогнат за предотвратяването на военни действия и насилие. Тя допринесе също така за укрепването на институциите на международното право. Нейната независимост, експертиза и непоколебимост я превърнаха в един от най-уважаваните международни юристи на нашето време.

Да пресъздадеш химията на живота

Кралската шведска академия на науките присъди Нобеловата награда за химия за 2026 г. на Анри Каган (Henri Kagan) от Université Paris-Sud, Франция и Кенсо Соай (Kenso Soai) от Токийския научен университет „за откриването на нелинейни ефекти и автокатализа в асиметричния органичен синтез“.

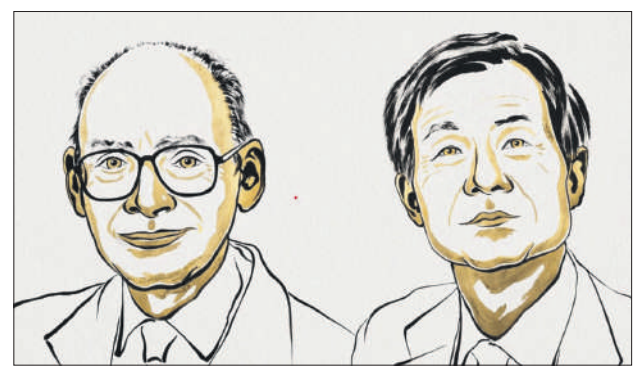
Някои молекули, като например аминокиселините, съществуват като два варианта, които са огледален образ един на друг. Живите организми обаче съдържат само един от тези огледални образи. Как е могла да възникне подобна химическа асиметрия, дълго време е загадка за химиците. Анри Каган и Кенсо Соай намират решение на тази загадка.

Химията на живота е това, което химиците наричат хомохирална (от гръцките думи homo – еднакъв, и chiral – ръка). Подобно на ръцете, всички аминокиселини съществуват като два огледални варианта, но само единият от тях се среща в протеините във вашите клетки. Другият рядко се среща в природата.

Дълго време учените се питат как може да се появи хомохиралността. Когато започват да експериментират с химични реакции, които могат да образуват две огледални молекули, те винаги получават равни пропорции и на двете. Изследователите обаче се стремят да създадат само един от тези огледални изомери, защото при разработването на молекули, които ще взаимодействат с живи същества – например във фармацевтичните продукти, само един огледален изомер ще има желания ефект.

Нобеловата награда за химия за 2026 г. е признание за открития, които са позволили на химиците да предизвикат химични реакции, водещи до хомохиралност.

„Анри Каган и Кенсо Соай са предоставили решение на химическа мистерия, която е на повече от век: как хомохиралността може да възникне спонтанно. Химичните реакции, които са развили, са впечатляващи“, казва Хайнер Линке, председател на Нобеловия комитет по химия.

Анри Каган Кенсо Соай

Анри Каган открива нов начин за манипулиране на химични реакции. Това му позволява да създаде преобладаващо количество на един от огледалните образи на химичните съединения, отколкото се е смятало за възможно преди това.

Кенсо Соай проектира първата химическа реакция, при която се образува само един от потенциалните огледални образи. Освен самия живот никой друг не е постигал това. Реакцията на Соай е един от най-зрелищните химични експерименти, провеждани някога.

Техните открития са революционни за разработването на реакции за производството на фармацевтични продукти, вкусове, аромати и нови материали.